

XITSONGA RIRIMI RO ENGETELA RO SUNGULA: PAPILA RA II
XITSONGA FIRST ADDITIONAL LANGUAGE: PAPER II

Nkarhi: 2½ wa tiawara

100 wa timaraka

HLAYA SWILERISO LESWI LANDZELAKA HI VUKHETA

1. Papila leri ri na tipheji ta 6. Kamba loko papila ra wena ri helerile.
2. Papila leri ri avanyisiwile hi swiyenge swimbirhi.

XIYENGE XA A: MATSALWA – NOVHELE (60)

XIYENGE XA B: SWITSALWAMBIKO SWO LEHA NA SWO KOMA (40)

3. Eka Xiyenge xa A, u languteriwa ku hlamula swivutiso hinkwaswo swa MUNE swa tsalwa ra A HI FAMBE M'NGHANAME.
 4. Eka Xiyenge xa B, u languteriwa ku hlamula swivutiso swimbirhi ntsena. Xitshuriwa XIN'WE xa xitsalwambiko xo leha na XIN'WE xa xitsalwambiko xo koma.
 5. Sungula ku hlamula xivutiso XIN'WANA na XIN'WANA eka pheji yintshwa.
 6. Tsala hi vurhon'wana (swi basa no vonaka) u landzelela milawu na mahikahatelo.
-

XIYENGE XA A MATSWALWA**A HI FAMBE M'NGHANAME – F. A. THUKETANA****HLAMULA SWIVUTISO HINKWASWO****XIVUTISO XA 1 SWIVUTISO SWA XIMBANGU**

Hlaya ntsaho lowu nga laha hansi kutani u hlamula swivutiso leswi landzelaka:

"Kambe ku endlela leswaku Xakufa a nga xiyi nchumu, Magwendere a hatlisa a n'wi vungela emavokweni ya yena a n'wi ntswontswa, a va a ku: "Yoo! Xakufa nkatakanga, u ri yini, u ri yini, u ri u le mirini?"

"Ina Nzukwa, ndzi le mirini *and* ndzi tsake njhani. Wena ke murhandziwa?"

"Na mina ndzi tsakile Xakufa wa mina, ndzi tsake ku tlula ni ku tsaka," ku hamba Magwendere hi ku olova ko hlamarisa.

"Loko ndzi vona u rhanga hi ku miyela, a ndzi ku kumbe mhaka ya mina ya ku va emirini, yo ka yi nga ku khomi kahle."

"Yi nga ndzi khomi kahle! Hawu, kasi wo yini na murhandziwa?" Ku hlamula Magwendere hi rito ro lava ku komba leswaku miehleketo yoleyo ya Xakufa a yi nga n'wi khomi kahle.

"A ndzi ku kumbexana"

"U nga ki u kanakana nkata mina," ku hlamula Magwendere." Ku va emirini ka wena ku ndzi khoma kahle ngopfu, hikuva i xikombiso xa leswaku mina na wena hi vanhu lava hetisekeke, ha bebula."

"Hakunene u tsakile Nzukwa?"

"Swinene!" Ku hlamula Magwendere hi ku ntswontswa Xakufa, ku ri ku ringeta ku dlaya ku kanakana loko a a vona a ri nako, a va a ku: "Heyi, n'wana wa mina na wena murhandziwa."

1.1 Hlawula nhlamulo yin'we leyi nga yona eka leti nga laha hansi.

Loko Magwendere a byela Xakufa leswaku yena a nga karhati i mbulwa ya munhu u vula leswaku i munhu wo ...

- A tshembeka.
- B karhata.
- C rhula.
- D tlhariha.

(1)

- 1.2 Hikokwalaho ka yini Xakufa a thiywile vito leri hi mana wa yena? (2)
- 1.3 Ku ya hi ntshaho lowu nga laha henhla i yini leswi Magwendere a a lava leswaku Xakufa a nga swi xiyi? (2)
- 1.4 Boxa xivangelo lexi endleke leswaku Xakufa a a rhandzanile na Magwendere loyi o lava ku hungasa na yena ntsena. (2)
- 1.5 Xana maendlelo yo va Magwendere a xisetela Xakufa a ku wa n'wi rhandza ku ve a hi ntiyiso ma khorwisa ke? (2)
- 1.6 Loko Magwendere a a ri xaka ra wena, a wu ta n'wi tsundzuxa yini hi tlhelo ra ku va a tiendla ntlharhi hi ku famba a rhandzana na vavasati vo tala ku ri ku a ngo va rhandza o tlanga hi vona. (2)
- 1.7 Ximunhuhathwankulu i ximunhuhatwa lexi nga na ku navela ko karhi kambe xi tsandzeka ku fikelela hikokwalaho ko siveriwa hi swimunhuhatwa leswin'wana. Xana ximunhuhathwankulu i mani eka tsalwa leri? Seketela nhlamulo ya wena. (2)
- 1.8 Boxa nkongomelo wa tsalwa ra A hi fambe M'nghaname. (2)
- [15]**

XIVUTISO XA 2 SWIVUTISO SWA XIMBANGU

Hlaya ntsaho lowu nga laha hansi kutani u hlamula swivutiso leswi landzelaka:

"Ndzi yingiserile *ou bra* Toad, ndzi yingiserile *my bra*," Kwalaho hiloko Toad a khohlorisa xinjhinga, a va a sungula ku vulavula, a ri karhi hi ku tlunyiwa hi musu wa sigara leyi a a yi mumile, a swinyaswinyeka, a andlalela Smeer hinkwaswo leswi va nga ta swi endlisa xiswona, ku tikumela mali eka Magwendere hi xifaniso lexi. A vulavula khwatsi a nga jahangi, a ri karhi Smeer ku komba leswaku a swi twisisa, a kumetela hi nhloko ni ku n'wayitela. U te loko Toad a ku chapu, Smeer a ku vhuthu, laha a a tshame kona, a ku Toad hi voko a ku n'wi gi, a n'wi qhavula hakambirhi kanharhu hi ku tsaka, a ri karhi a ku: "*Ou bra* Toad, wa dlaya hi leswa mabyongo leswi." A hlakahla nhloko, kutani a ya emahlweni ni ku vulavula a ku: "Phela a ndzi ku twisisi *estru*. Hindlela leyi u nga nyikiwa hi yona hitlhelo ra ku ehleketa, ingiti xi la ku Xikwembu xa ha ri bizi ni ku phakela vanhu byongo, wena wo tlula u tikafutelela kunene u tsutsuma nabyo. Heyi, wa famba *my bla*. Wa famba hi *medulla-oblangata*."

- 2.1 Xana i mali muni leyi Magwendere a a yi furhekile na Khanyisa kutani a chava ku lova yona loko a tshuka a tshovile ntwanano wa vukati bya vona hikokwalaho ka swigangu? (1)
- 2.2 Boxa vito leri Xakufa a a thyile n'wana wa yena naswona hikokwalaho ka yini a n'wi thyile rona? (2)
- 2.3 Hi yihi dyondzo leyi u yi kumeke hi tlhelo ra ku rhandzana ka Magwendere na Xakufa? (2)
- 2.4 Xisihalari i ximunhuhatwa lexi sivelaka ximunhuhatwankulu ku fikelela ku navela ka xona. Xana xisihalari i mani eka tsalwa leri? Seketela nhlamulo ya wena. (2)
- 2.5 Pimanisa vumunhu bya Jevrou, nsati wa mufundhisi Phakama na bya Khanyisa, nsati wa Magwendere. (2)
- 2.6 Hlamusela swilo SWIMBIRHI leswi Magwendere a a tiendla mukriste wa xiviri wa vukriste lebyi enteke ekerekeni ya vona hi swona. (2)
- 2.7 Hi ku vona ka wena, ndlela leyi Toad na Smeer a va yi tirhisa yo va va tifumisa hi ku va va thola tinsulavoya leti fambaka ti tekela vanhu timali na swilo swa vona, yi kahle ke? Seketela nhlamulo ya wena. (2)
- 2.8 Loko Toad a a ri munghana wa wena, a wu ta n'wi tsundzuxa yini mayelana na ku va a tekile xifaniso lexi Magwendere a xi tekeke na Xakufa a nga ambalangi nchumu a ya xi cukumeta ehakeni ya ka Magwendere kutani xi ya kuma hi nsati wa yena Khanyisa? (2)

[15]

XIVUTISO XA 3 SWIVUTISO SWA XIMBANGU

Hlaya ntsaho lowu nga laha hansi kutani u hlamula swivutiso leswi landzelaka:

"Hi ku biwa hi ripfalo, ematshan'wini yo fika a nghena, a rhanga hi ku yima enyangweni ya khixi, a languta Khanyisa loyi a a ri eku hlantsweni ka swibye. Khanyisa no n'wi cingela a nga n'wi cingeli, a tiyela emahlweni ni ku hlantswa swibye swa yena. Ndzhaku ka ku yima nkarhinyana, hi loko Magwendere a tibasisa mikolo hi ku khohlola xikhohlola lexo ka xi nga ri kona, a va a ku: He mhana Ndangu, kasi Jamela u lo ya kwihi leswi a nga vonakiki?"

Khanyisa a miyela a ku whi, a ri karhi a ya emahlweni ni ku tihlantswela swibye swa yena, ongeti no swi twa leswaku ku ni munhu loyi a nga karhi a vulavulaka na yena a nga swi twi.

"Khanyisa, u nga ndzi miti moya. Ndzi ri xana Jamela u lo ya kwihi leswi a nga vonakiki?" "Hi rini u nga tshama u ndzi vulavurisa?" Ku vutisa Khanyisa hi rito ro bonga, rito ro komba vurhena lebyi a byi lo ntlwi, embilwini ya yena, xikandza xa yena xi ri karhi xi visungana bya tilo loko ri lava ku baleka.

- 3.1 Xana Jamela a a lo ya kwihi eka ntshaho lowu nga laha henhla naswona a swi lo yini ku kala a ya eka ndhawu leyi? (2)
- 3.2 Boxa ndlela leyi Jamela a nga pfuneka hi yona eka ndhawu leyi u yi boxeke laha henhla eka 3.1 (2)
- 3.3 Hlamusela ndlela leyi N'wantshurini a kombekiseke ku vaviseka ka yena emoyeni hi ku lava ku heta vutomi bya yena hi yona endzhaku kaloko a ta va a tlhaveterile Magwendere hi mukwana a halaka ngati yo tala swinene. (2)
- 3.4 Muluthanyi i ximunhuhatwa lexi vangaka dzolonga kumbe ku holova exikarhi ka swimunhuhatwa swin'wana. Xana i mani muluthanyi eka tsalwa leri? Seketela nhlamulo ya wena. (2)
- 3.5 Hi ku vona ka wena, ku nga va ku ri yini lexi endleke leswaku Jamela a balekela laha a a yile kona ke? (2)

[10]**XIVUTISO XA 4**

Ku rhandzana ka Magwendere na Xakufa ku vangerile Xakufa ku xaniseka swinene evuton'wini bya yena. Hlamusela tindlela hinkwato leti Xakufa a xanisekeke hi tona.

[20]**60 wa timaraka**

XIYENGE XA B SWITSHURIWA SWA SWITSALWAMBIKO**XIVUTISO XA 5 XITSALWAMBIKO XO LEHA****SWILERISO**

- Rhanga u endla nkunguhato u nga si sungula ku tsala.
- Xitsalwana xa wena xi fanele ku va kwalomu ka 150–200 wa marito.

MATIMU YA MUFI

Kokwana wa wena u hundzile emisaveni endzhaku ka ku vabya nkarhi wo leha swinene. Tsala matimu ya yena lawa ya nga ta hlayiwa hi siku leri a heleketiwaka endlwini ya yena yo hetelela hi rona.

[30]**XIVUTISO XA 6 XITSALWAMBIKO XO KOMA**

- Rhanga u endla nkunguhato u nga si sungula ku tsala.
- Xitsalwana xa wena xi fanele ku va kwalomu ka 120–150 wa marito.

KHADI RA XIRHAMBO

Tsalela munghana wa wena khadi u n'wi rhamba eka ntlangu wa wena wa ku tlangela malembe ya makumembirhin'we.

[10]

40 wa timaraka

Ntsengo hinkwawo: 100